

PAPER DETAILS

TITLE: MUGLA EVLERI

AUTHORS: Yildiz AKSOY,Aysen AKPINAR

PAGES: 129-149

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/319333>

MUĞLA EVLERİ

Yıldız AKSOY¹

Ayşen AKPINAR²

Özet

Muğla ve çevresindeki tarihi ve geleneksel halk mimari sanatı, olağanüstü görkemli ve eşsiz değerler taşıyan niteliklere sahiptir. Muğla'nın kendine özgü şehir ve konut karakteri vardır. Muğla insan topluluklarının birbirine duyusal olarak bağlandığı Gemeinschaft bir toplumdur. Doğallık, içtenlik ve yöresellik ön plandadır. Yüksek avlu duvarları, bunların içindeki “kuzulu kapı”ları, kuzulu kapılar üstünde devam eden duvar üzeri kiremit harpuştaları ile, “Arnavut kaldırımı” türünde yol kaplamaları ile, avlu duvarlarının üzerinden sokağa sarkan ağaçları ile, duvarların sokak zeminine birleştiği yerlerde topraktan buldukları en ufak bir delikten fırlayan yeşili ile, Haçvari Bacaları ile, açık ve kapalı çıkmaları, sofraları, avluları ile, övünç duyulacak detayları ve insanları ile Muğla evleri bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Muğla, Muğla evleri*

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

² İstanbul Ticaret Üniversitesi Mühendislik Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Tasarım Bölümü

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın konusunu Muğla evleri ve Muğla evlerinin mekansal, işlevsel, davranışsal ve teknik özelliklerinin zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişim oluşturmaktadır. Yapılan araştırma kapsamında konu ile ilgili kitaplardan, makalelerden, yasa ve yönetmeliklerden yararlanılmıştır.

2. MUĞLA EVLERİ

Muğla'nın yerleşim alanı Asar Dağı etekleridir. Asar dağının tepesi aşağıdaki ovidan bakıldığında bir düzlük görünümündedir. Bu düzlüğün gerisinde küçük taşlardan yapılmış basit, kale duvarı izleri görölmektedir. Ayrıca bu dağın iki kenarından Basmacı ve Karamuğla dereleri geçmektedir. Dağın zirvesinde, derelere bakan dik yamaçlarda kaya mezarına benzer mağaraları görmek mümkündür. Özellikle bu mezarlardan birinin kapısı uçuruma açılan ve içeride dört mezar nişi bulunan bir mağara görünümündedir. Şehir Asar dağının güneyindeki ovaya doğru genişleyen etekler de gelişmeye başlamıştır³.

Muğla sokaklarının biçimlenişini etkileyen en önemli etkenlerden biri, toprak parçalarının zamanla kardeşler arasında bölüne bölüne küçölmesi ve bu parsellerle yapılan evlere ulaşımın karmaşıklaşması sonucu geliş güzel yerlerde, çıkmaz sokakların oluşmasına neden olmuştur. Bu karmaşık çıkmaz sokak bolluğuna karşılık, net görölemeyen fakat gerçekte şehir, ana ulaşım ağlarından oluşan ızgara tipine sahiptir. Yamaca paralel bulunan ana sokaklar dağın iki kenarındaki derelerde bulunan değirmenlere ulaşımı kolaylaştırmak için yapı adalarının kesilmesini de sağlar. Ayrıca şehre giren ticaret kervanı dağ yamacına paralel bir yol hattından şehri terk eder. Asar dağından eteklere inen ana sokaklar ise şehir halkının dağ eteğini kuşatan dereler etrafında kurulan pazarlara ulaşımını ve ayrıca şehir halkının eteklerle, ovanın birleştiği alanlarda

³ Tosun Y., 17. ve 19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları, Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmalar (Yayınlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1983, İzmir.

bulunan sebze bahçelerine ve tarım alanları olan, ovaya da ulaşımını sağlamaktadır ³.

Muğla kentinin oluşumu önceleri kale içi ile başlamış, sonradan kale dışında, güney yönünde devam etmiştir. Sırttan aşağı doğru topoğrafik koşulların elverdiği oranda genişleme olmuştur. Topoğrafik koşulların varlığı yapı düzenlemelerinde ve sokakların oluşumunda etkin olmuştur. Yapılarda yol kenarında sıralanmışlardır. Yapı ve kitle konumları insancıl ölçülerde olup homojen ve organik bir yapı göstermektedir ³.

Muğla evleri dış sofalıdır. Muğla evinde sokakla bağlantıyı Avlu sağlar. Avlularda ahır, açık mutfak, hela, kümes, havuz bulunur. Muğla evlerinin ilk örnekleri tek katlıdır, ancak daha sonraki dönemlerde iki katlı olarak görülürler. Konuta yaklaşım sokak, özel avlu ve konut ile son bulmaktadır ⁴.

Muğla geleneksel mimarimizin yaşayan örneklerinin bulunduğu bir Anadolu kentidir. Muğla'nın adı, sadece ilçelerinin doğal güzellikleri ile değil, bizzat kendi kültürel zenginliğiyle, yaşayan halk mimarlık sanatı ile uluslararası düzeyde duyulmuştur.

Muğla kentsel sit alanı içindeki sivil mimarlık örneği eski yapılar başlıca iki tür karakter taşımaktadırlar: Yaygın olan tür, Müslüman-Türk ailelerince kullanılan ve zemin katları genellikle taş, üst katları ise dış duvarları yine taş, içi ahşap-bağdadi sistemde inşa edilmiş, avluya dönük evlerdir. Hisar dağı eteklerine doğru yoğun bir şekilde yer alan bu evler, kentsel silüetin “kırmızı kiremit çatı-beyaz duvar ve üzerlerinden taşan bitkiler” üçlüsüyle oluşan armonisi içinde, geleneksel dokunun özünü oluşturan yapılardır. Büyük çoğunluğu avlulu ve iki katlıdır. Avlu içindeki “müştemilatlarıyla” bir kullanım ve form bütünlüğü oluştururlar. Bazılarının sofaları sonradan kapatılmış, bazı yakın devirde inşa edilenler ise doğrudan kapalı sofalı olarak yapılmışlardır. Genel özellikleri, “aile mahremiyeti” anlayışının bir ürünü olarak içe dönük olmalarıdır. Özellikle zemin katlarında sokağa penceresi olan ev yok denecek kadar azdır. Buna karşılık, avluya bakan cepheleri bol pencerelidir ve açık-yarı açık yaşam mekanlarıyla ve geniş saçaklarla zenginleştirilmiştir. Bu nedenle, “ön cephe” özelliği avlu tarafında ortaya çıktığından, manzara ve güneş hakimiyetini de dengelemek üzere, evler Hisar dağına doğru köşelerine ve kuzeye sağır, güneye

⁴ Aladağ E., Muğla Evi (Muğla'daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma), Hamle Matbaacılık, 1991, Muğla,

açık olarak yerleşmişlerdir. Diğer tür ise, 18. yüzyıldan sonra yaygınlaşan ve daha çok Rum ailelerinin oturdukları düzgün kesme taşla yapılmış, yine 2 katlı fakat bu kez sokağa dönük olan binalardır⁵.

Kente Rum tüccarların yerleşmeye başlaması ve Gökova İskelesinden Rodos'a yapılan ticarete söz sahibi olmalarından sonra, Rum aileler konak altı ve sabur hane semtleri çevresinde yerleşerek kendi kültürlerine göre biçimlenen "taş evleri" inşa etmişlerdir. Bu evleri Türk evlerinden ayıran temel özellik, içe kapanık olmaları, avlu yerine "sokakla" bütünleşen bir cephe ve kütle nizamı göstermeleridir.

Türk evlerinin plan tipleri, sofa ile bunun etrafında yer alan odaların bulundukları konuma ve üst kata çıkan merdivenin yerine göre değişiklikler göstermektedir. Üzerlerinde yer aldıkları parsellerin biçimi ve komşu binaların konumu da planların oluşumunda etkili olabilmektedir. Ancak, genel hatlarıyla, merdivenlerin sofa içindeki yerlerine göre, "ortadan" ve "yandan" merdivenli tipler olarak bir sınıflama yapmak mümkündür⁵.

Ortadan merdivenli evlerde, üst çıkış binayı simetrik olarak ikiye ayırdığı gibi, farklı şekillerde de bölebilmektedir. Ancak her iki durumda da yaygın olan uygulama, merdivenin geriye doğru sokulan bir orta sofadan çıkması ve binanın arka duvarına yaslanmış olmasıdır. Merdiven ahşaptır ve altı depo olarak kullanılır. U şeklinde dönerek çıkar. Her iki yanında simetri hakimse birer veya ikişer oda yer alır. Sofalar, avlu cepheleri boyunca uzandığı gibi, sadece merdivenin açıldığı ve oda girişlerinin bulunduğu orta kısımda da yer alabilir. Bu tiplerde de yaygın olan uygulama orta sofanın, bina cephe hattının ilerisine doğru beşgen şeklinde bir çıkma yapmasıdır. Sonradan kapatılanları da vardır. Ortadan çıkan merdivenin, yapı kütlelerini simetrik olarak ayırmadığı durumlarda ise, sofanın bir tarafında odalar yer almakta, diğer tarafında ise yine sofanın devamı olan bir yan açık mekan bulunmaktadır. Genellikle, avluya bakan cephelerinde boydan boya sofa bulunan evlerde ise, üst kata "yandan merdivenle" çıkılır. Sofanın genişliği, binanın yanından U dönüşüyle çıkan merdivenin iki kolunun genişliğiyle uyum içindedir. Odalar, sofanın gerisinde yapının arka duvarına yaslanmış olarak yan yana sıralanmışlardır. Her biri doğrudan sofaya açılırlar⁵.

⁵ Ekinci O., *Yaşayan Muğla*, 1985, İstanbul.

Rum evlerinin plan tipleri Hristiyan kültürüne dayalı yaşam anlayışına uygun olarak ortaya çıkmıştır. Binaya doğrudan doğruya sokaktan girilir ve sokak kapısı bir orta mekana daha doğrusu geniş bir iç koridora açılır. Odalar bu mekanın etrafında olup, sokağa penceresidir. Orta mekanın bir kenarından üst kata çıkılır, zemin kat plan düzeni aynen bu katta da tekrar edilir. Taşıyıcı taş duvarlar üst üste geldiğinden oda büyüklükleri de aynıdır. Odalardan sokağa ve bahçeye pencereler açılır. Üst katlarda yaygın olan bir uygulama, sokağa doğru yaklaşık 1 m eninde çıkan ve cephenin ortasında, giriş kapısının üzerinde yer alan cumbadır. Bunlar ahşap konstrüksiyonlu olup, ilk bakışta “sonradan eklenmiş” gibi bir görünüm içindedirler⁵.

2.2. İşlevsel Özellikler Açısından Muğla Evleri

Konut insan içindir. Ve insanla bir bütündür. İnsanın yaşayamadığı bir konut yada yerleşme, var oluş nedenini kaybettiğinden aslında mimari kişiliğini de yitirmeye mahkumdur. Muğla evinin avluya bakan cephesinde, halk arasında “evin önünde” denilen sofa vardır. Sofa, evi yağmurdan, güneşten koruduğu gibi üst katta odalara ulaşım görevinde de bulunur. Ayrıca sıcak havalarda oturulacak, hatta gece yatılacak serin açık yerdir. Muğla evinde sofalar çeşitli konumlarda bulunur. Cephe boyunca olanları olduğu gibi, cephenin ortasında sekizgen biçimli olanları da vardır. Sofaları ahşap dikmeler taşır. Sofanın dış yüzeyinde “tırabzan” denilen ahşap çubuklardan oluşan korkuluk vardır. Ayrıca son dönemlerde yapılan kapalı sofalarda vardır⁶.

Muğla evinin sokakla ulaşımını “hayat” denilen etrafı duvarla çevrili avlu sağlar. Evin ön cephesinin baktığı “avlunun” etrafında tuvalet, ahır, kümes ve “salındırma” denilen çatısını ahşap dikmelerin taşıdığı etrafı açık büyük bir ocağı olan çamaşır yıkama ve çeşitli kış hazırlıkları için kullanılan açık mekan vardır. Mutfak denilen küçük bir oda vardır. Bu bahçe odasında yemek yapıldığı gibi oturma odası olarak da kullanılır⁶.

Sokaktan avluya çift kanatlı bir kapıyla veya “kuzulu kapı” ile girilir. Bazı avlular, Arnavut kaldırımındaki dere taşlarıyla kaplıdır. Sabur hane bölgesinde

⁶ Aladağ E., *Muğla Evi (Muğla'daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma)*, Hamle Matbaacılık, 1991, Muğla

avlular çakıl taşı ile kaplıdır. Avlunun duvar dibindeki kenarlarında çiçeklik bulunur. Ahşap direklerle iskeleti kurulan ve çardak denilen pergola, üzerindeki asmaıyla avluya gölge verir. Zeytin, nar, erik avluların vazgeçilmez ağaçlarıdır. Çiçekliklerde sümbül ve şimşir sıkça görülür⁶.

Muğla evlerinde sofa çok amaçlı ev işlerinin yapıldığı özellikle kadının daha çok kullandığı bir mekandır. Avlu ve konutun kadının geniş çaplı üretim eyleminde birlikte rol aldıkları göz önüne alınırsa, konutun neden avluya açık ve onunla bütünleşen bir plan tipine sahip olması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar⁷. Muğla evinde yazlık yaşam avluyla bağlantılı olarak zemin kattaki sofada geçer. Odalar kullanım amaçlarına ve özelliklerine göre isimler almışlardır. “Yaz odası”, “kış odası” gibi. Muğla evinin odası bir ailenin ihtiyaçlarını karşılayacak fonksiyonları içinde barındıran bir ev anlamındadır. Evin üst katında konuklar için devamlı temiz ve düzenli saklanan “köşk oda” vardır. Rum evlerinde su, Türk evlerinde avluda olmasına karşın, evin içindedir. Mekanların kullanım biçimleri ise günümüz kullanım biçimleriyle benzerlik içerisinde “oturma odası”, “yatak odaları”, “hol”, “mutfak”, “banyo”, “tuvalet” olarak kesin şekilde ve kullanımlarına uygun büyüklüklerde ayrılmışlardır⁶.

Gerek taş gerekse hıms evlerde oturma eylemine ayrılan mekanlarda yahut alanlarda genellikle sekiler ve divanda yapılmıştır. Bunlar basit bir ahşap konstrüksiyonla yapılan taşınabilir geleneksel mobilyalardır. Özelleşmemiş odaların diğer bir özelliği de çok işlevli mekanlarda kullanılacak eşyalar özellikle yorgan, döşek ve yastıkların saklandığı dolaplar ve yüklerdir. Yerde oturarak yemek yeme eylemi için halen kullanılan kısa bacaklı, ahşap masa bu odalardaki eşyalardan en tipik olanıdır. Bu özelleşmemiş odalarda diğer önemli bir basit donatı da hemen her odada bulunan ocaklardır⁷.

Muğla’da her evin sakini, en az evin içi kadar, dışını da ve özellikle sokak cephesinin de temizliğine özen gösterir. Her yıl badanalar yenilenir, evin önü devamlı süpürülür hatta yıkanır, böylece Muğla “tertemiz” ve “bembeyaz” bir kent olma özelliğini devamlı korur⁶.

⁷ Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

2.3. Davranışsal Özellikler Açısından Muğla Evleri

Muğla’da genel sokak örüntüsünde gittikçe özelleşen “mahremiyet” olgusu hakimdir. Genel sokak örtüsünde grup dışından kişileri fiziksel çevrenin olanaklarıyla sınırlandırarak, dışlamak yerleşmenin en tipik görüntülerinden birisidir. Psiko-sosyal çevredeki gereksinimler fiziksel çevre ile son derece iyi bir şekilde bağlanmaktadır⁷.

Sokak örüntüleri mahremiyet açısından genelden özele farklılaşan ve boyutsal açıdan bir kurgu ile oluşturulmuştur. Bu kurgunun beş önemli yapısal ögesi vardır. Bunlar:

- Meydan ya da meydancık,
- Sokaklar,
- Çıkmaz sokaklar,
- Avlu ve
- Konuttur.

Konutlar dar sokaklar, çıkmaz sokaklar ve önlerinde bahçelerle birbirlerinden ayrılmışlardır. Konutların büyük bir bölümü güneydeki manzaraya bakar. Sokaklar sessiz ve gölgelidir, bu yüzden serindir. Konut örtülerinin ayrık şekilde ve sokağa yüksek duvar yapmasının diğer bir nedeni de sokaktaki termal konforun özellikle yaz aylarında sağlanmasıdır. Beyaza boyanmış duvarlarla sokaklarda son derece iyi bir plastiklik göze çarpar. Sokak, kırmızı kiremit, kendine özgü sivilize olmuş konut bacaları, yeşil asma yaprakları ve işlemeli kapılarla son derece uyumlu bir renk armonisi içerisinde⁸

Fiziksel çevre ile sosyo-kültürel çevrenin uyum içinde iç içe bütünleştiği “mahremiyet” olgusu “psiko sosyal uzaklık” kavramı ile açıklanabilir. İnsanlar arasında kültür grubundan kültür grubuna değişen fakat temelinde evrensel görünümleri birbirine benzeyen dört uzaklık vardır⁸.

⁸ Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

Bu uzaklıklar:

- Duyusal verilerin fark edilme uzaklığı,
- Kişisel uzaklık,
- Sosyal uzaklık ve
- Kitle uzaklığıdır.

Bu uzaklıklar içerisinde sosyal uzaklık ve kitle uzaklığı sokak örtülerinde gittikçe artan mahremiyeti açıklayan nedenlerdir. Kitle uzaklığı aynı zamanda gözlemler ve konuşmaların etkin olduğu uzaktır. Temelinde ailenin sokak ve diğer komşularla ilişkisi yatar. Muğla'nın meydancıklarından dar sokaklarına geçişler, hatta çıkmaz sokaklar kitle uzaklığını diğer bir deyişle mahremiyeti ortaya çıkaran fiziksel çevre örüntüleridir. Mahalle halkından birini "yabancıdan" ayırma bir bakıma "biz" ve "onlar" grup kimliği bu örüntülerde bakma, görme ve işitme gibi duyusal verilerle gerçekleşmektedir

Sosyal uzaklık da sosyal mahremiyeti beraberinde getirir. Sosyal mahremiyeti birbiriyle yakın ilişkisi olmayan kişiler arasındaki iletişim şeklinde yorumlanmaktadır. Bu ilişkiler aile bireyleri arasında olduğu gibi, kapı komşuları arasında da olabilir. Çıkmaz sokakların çevresindeki iki ya da üç konut grubu arasındaki mahremiyetin konu olduğu yerlerde bu çıkmaz sokaklardır. Çıkmaz sokak bu üç konut grubuna aitmiş gibi görünmesinin yanında, bu grubun dışında kalan mahalleliye belirli bir uzaklık sağlar. Sosyal mahremiyet çıkmaz sokağın ötesinde avluda ve hatta konutta bile söz konusudur⁸.

Mekansal özellikler açısından Muğla evlerinde iki türlü etnik grup vardır. Bunlar Müslümanlar-Türkler ve Hristiyanlar-Rumlardır. Bu dinsel farklılığı olan iki grup arasında ortaya çıkan en önemli ayırım ilk merkez kayması sonunda olmuştur. Yeni merkez Konak altı ve çevresindeki taş Rum tüccar evleri zengin ticaret kesimini sergiliyordu. Bunun dışında yerleşmenin diğer bölümlerinde yapılaşma açısından Rumlarla Türkler arasında farklılıklar yoktu. Konak altındaki zengin Rum tüccar sınıfına ait taş yapılar, kentin diğer alanlarındaki hımiş yapıların aksine öndeki yüksek duvarlardan arınmış sokak ya da caddeye cephe vermektedir. Son derece sade hatları olan bu yapılar, genellikle iki katlıydılar. Avrupa'daki tüccar sınıfının planlama niteliklerini andıran bu evlerin alt katlarında genellikle bir depo bulunmakta olan asıl

yaşama bölümü üst kattaydı. Hımiş evlerin yüksek duvarlar içinde saklanmalarının aksine bu evlerin cadde ve sokağa açılıp, hakim olmalarının nedeni tüccarın toplumdaki statüsünü vurgulamakdı. Türklerin etkin olduğu alanlarda konutların büyük bir bölümünün hımiş olmalarının dışında özellikle geometrik tavan süslemeleri ve ahşap payandalı çıkmalı olmaları bu kültür grubunu simgeleyen özelliklerdi. Ama bu iki kültür grubunun özelliklerini simgeleyen öğeleri bazen bir konutta gözlemlemek mümkündü. Etnik gruplar etkileşimleri sonucunda çeşitli temellere göre denenmiş öğelerin sentezini bazen bir konutta sergilemekteydiler⁹.

18.ve 19. yüzyıllarda ise Türk ve Rum grupların karşılıklı etkileşimi sonucunda taş yapı plan şeması içinde hımiş yapılar ve hımiş yapı plan şeması türünde taş yapılar ortaya çıkmıştır. Rumların bir bölümünün hımiş yapılarda oturması nedeniyle özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda bu iki grup kültürel açıdan etkileşim içinde bulunmuşlardır. Bu sosyo-kültürel etkileşim sonucunda her iki kültür grubunun beğenileri birbirinden etkilenmiş ve bu da fiziksel çevreye yansımıştır. Bu yüzden de taş ve hımiş yapı türünün arasında belirli bir sınıflamaya sokamayacağımız türler de mevcuttur. Komşuluk ve komşuluğun devamlılığı her iki grup için de önemli bir kavramdı. Türkler için sosyal etkileşimin en yoğun olduğu günler bayramlar, düğünler, sünnet ve ölüm gibi dünyevi ve dinsel törenlerdi. Cami dinsel zorunlulukların dışında mahallenin sorunlarının tartışıldığı mekandı⁹.

Kahveler de sosyo-kültürel bir mekan olarak önemli yerlerdi. Kahvenin Türk kültüründe önemliliği bu mekanın boş zaman geçirme yeri olmasından ziyade bu mekanın grubun sosyo-ekonomik konularının tartışıldığı bir platform olmasından ileri gelmektedir. Hamamlar ise yıkanma ve temizlenmenin dinsel kuralları içerisinde yerine getirildiği sosyo-kültürel mekanlardı. Eski Muğla da Türk kesiminin etkileşimi bu sosyo-kültürel kurumlar içerisinde gerçekleşmekteydi. Sosyal etkileşim temelde ataerkil bir aile yapısının sık akraba ilişkileri, iyi komşuluk ve dinsel ilkeler çerçevesinden töre ve geleneklere bağımlı, dışa kapalı bir çevrede oluşmaktaydı. Muğla'da konut ünitesindeki mahremiyet diğer yörelerdeki mahremiyetten farklı değildir. Konut ünitesindeki mahremiyetin ve bunun sonucunda ortaya çıkan fiziksel çevre

⁹ Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

öğelerinin nedeni İslam dininden kaynaklanmaktadır. İslam dininin inançlarından birisi olan kadının mahremiyetinin zorunlu olması konutların planlanmasında ve hatta sokak örüntülerinin oluşmasında da önemli bir neden olmuştur⁹.

Geleneksel Türk evinde görülen haremlik ve selamlık ayrımı Muğla evlerinde yoktur. Dini inanışların evlerin planlanmasında etkisi vardır. Ve bu etki üç özgün mahremiyet örneği ile vurgulanabilir: Bunlardan ilki yıkanma eyleminin gerçekleştirildiği gusülhanelerin gizli bir bölümde yapılması ve yıkanma eyleminin dini bir koşul olarak evin en gizli yerinde yapılmasıdır. Genellikle odanın bir duvarı içinde bir dolap şeklinde düşünülen bu küçük eylem alanı odaya girildiğinde fark edilmeyecek şekilde yapılır⁹.

Muğla'daki konutların sofaya açılan odalarının hemen hepsinin pahalı olması odalar ile sofa arasındaki sosyal ve kişisel mahremiyetin elde edilmesi şeklinde yorumlanabilir. Kişisel mahremiyet, kişisel mekan düzeyinde bir oda içerisindeki mahremiyet yada birbirini izleyen eylemleri konu alan odalar arasındaki mahremiyettir. Diğer bir mahremiyet örneği ise misafir için seçilen odanın genellikle giriş katında ve eylemlerin, yaşamın geçtiği evin asıl bölümlerinden ayrı bir yerde düşünülmesidir⁹.

Muğla'da kullanıcısının Türk olduğu konutlarda kafesler, tavan süslemeleri v.b gibi yapı elemanları ile aile yapısı kadın erkek ayrımının daha serbest olduğu Rumlardan farklı olmaktadır. Konut üniteleri babanın hakim olduğu, annenin ise tüm evin dirlik, düzenliği ile ulaştığı aile yapısına göre yapılmışlardır. Bu konutlar bir avlu çevresinde yer alan, gerektiğinde aileden evlenen oğullara gelecekte oda açabilecek nitelikte, mahremiyeti ön plana çıkaran, kendine özgü, basit iki katlı konutlardır. Aile yapısı geniştir. Bu genişlik ailenin ekonomik yapısı ile de ilişkilidir. Konutlar bazen akrabaları içeren büyük konaklar haline de dönüşmüştür. En azından bu tip konutlarda evlenen oğul için bir göz oda vardır. Yemekler beraber yenilip, içilir. Evin hakimi babadır ve disiplini simgeler. Konut bu aile yapısına göre düşünülmüştür. ikinci katta birden fazla odanın bir sofaya açılması ve bu odaların gece yatak odaları şekline dönüşmeleri konutun çehresini değiştirerek ailenin tüm bireylerinin kalabileceği bir şekle dönmesine neden olmaktadır Yerleşmedeki aile yapısı ataerkil (pederşahi) görünümündedir. Sosyo-kültürel konular olan mahremiyet ve “psiko-sosyal alan” yani “territoriality” bu ailenin uzantısı olarak fiziksel çevrede ve özellikle konut ünitesinde çeşitli görünümlemlerle ortaya çıkmaktadırlar.

Mahremiyet konusuna ek olarak, evin çevresini saran yüksek duvarlar ve avlunun çevresinde şekillenme birer “territoriality” örneğidir¹⁰.

3.MUĞLA EVLERİNİN MEKÂNSAL, İŞLEVSEL, DAVRANIŞSAL ve TEKNİK ÖZELLİKLERİNİN ZAMAN İÇERİSİNDE GEÇİRMİŞ OLDUĞU DEĞİŞİM

Asar dağı eteklerinin ovayla birleştiği kısımdaki bahçelerin üzerinden bugünkü Aydın tarafından gelen ve Marmaris’e uzanan karayolu yapılmıştır, daha önce mezarlık olan bu yerler zamanla bozulmuş ve resmi kurumların yapı sahaları haline gelmiştir. Bugün Karabağlar yaylası eski kullanımına uygun olarak değil de sayfiye yeri gibi kullanılmaya başlanmıştır. Şehirle yayla arasında kurulan sanayi sitesi gelecekte yaylanın gerek yeraltı suyu gerekse havasını etkileyecektir. Yaylaya özgü “Karaağaç”lar kurumuştur.

Şehrin kurulduğu yerleşimin güney tarafındaki Karadağ etekleri kooperatif evleri denilen bir dizi birbirinin benzeri evlerle yavaş yavaş kaplanmaya başlanmıştır. Banliyö yerleşimine benzeyen bu anlayış şehrin geleceğini ne şekilde etkiler bilinmemektedir. Ancak Muğla kent dokusunun kurulduğu yamaç, şehre uğramadan geçen yeni Aydın, Marmaris – Denizli yoluna uzak ve sapa kaldığı için ve yeni yerleşimlerin bu yeni açılan yola yaklaşmak istemesi sonucunda zamanla Muğla kent dokusu yalnızlığına terk edilmiştir¹¹.

Günümüzde Muğla evlerinin terk edilmelerinin ana nedenleri: Kullanım zorluğu ve yapısal sorunları olmasıyla birlikte, bu durumu asıl pekiştiren bir nedenle, aynı mahalledeki eski komşuların zamanla mahalleyi terk edip, yerlerine çevre köylerden ve diğer illerden gelen insanların gelip yerleşmesidir. Çünkü sokakta eski yardımseverlik, güvence duygusu veya kişilerin eski dostlarını artık görememesi, sokaktan soğumasına neden olmuştur. Bu duruma karşılık bu evleri terk edip, yeni yerleşim alanlarındaki apartman hayatına kavuşmak, sokakta son kalan insanların tek özlemleridir.

Ayrıca şehir, zamanla aşağıdaki düzlüğe yayıldığı için ve yeni ticaret alanları, okullar, kahveler ve eski kapı komşularının aşağıdaki düzlükte bulunmaları

¹⁰ Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

¹¹ Aladağ E., *Muğla Evi (Muğla’daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma)*, Hamle Matbaacılık, 1991, Muğla

sonucu, ulaşımın güçlüğü meydana çıkmıştır. Bununla beraber özel otoların bu sokaklarda rahat kullanılmamaları ve park etme sorunları, bu durumu pekiştirmiştir. Muğla kent dokusunun “Yaşayan Bir Kentsel Doku” gibi görünmesinin nedeni, içinde yaşayan insanların ekonomik sorunlarından kaynaklanmaktadır. Maddi durumları pek iyi olmayan aileler, zaten yakın bir zaman önce çevre köylerden gelmişlerdir. Dolayısıyla işçi olarak çalışan bu ailelerin, yeni yerleşim alanlarındaki kira ücreti yüksek olan apartmanlarda oturmaları mümkün değildir. Buna karşılık kentsel dokudaki “Eski Evlerin kiralari ve hatta fiyatları da ucuz olduğundan satın da alabilmektedirler. Ekonomik güçleri sadece yiyecek ve içeceğe yeten bu ailelerin, bu evlerin bakımını yapmaları mümkün değildir. Fakat eski evlerin ahşap kısımlarının bakımı zor olduğu için, ahşap kısımları bozarak, birlikte duvarlar vb. yapmaktadırlar. Kereste ücretlerinin fazla olması ve bu evlerin mimarisine uygun ürünleri verebilecek ustaların, turizm alanlarındaki yüksek ücretli işlerde çalışması, halkın bu evleri korumasını engellemektedir. Gerçekte, bu evlerde yaşayan bu insanların evlerin orijinal durumlarını korumak gibi bir kaygıları da yoktur. Zaten maddi durumu düzelir düzelmez bu evleri ya terk etmekte ya da sessizce, evin bazı kısımlarını yıkarak geri dönüşü zor bozulmalara yol açmaktadırlar¹¹.

Muğla evlerindeki geleneksel yaşamda, yıkanma ihtiyacı, oda içindeki “gusülhane” bölümünde giderilirdi. Bununla beraber mutfak olarak ayrı bir bölümde yoktu. Fakat oda içinde de, kapı arkasına gelen bölümde “çanak, kaşık vb.” bulunurdu. Yemekte ocakta pişirilirdi. Havanın uygun olduğu zamanlarda da avludaki “ salındırma” denilen üzeri kapalı, açık ve ocaklı bölümde yemek hazırlanırdı. Bulaşıklarda gene ocakta ısıtılan suyla, çiçekliğe yakın bir yerde yıkanırdu.

Toprağa bağlı yaşayan bu insanların, geleneksel alışkanlıkları, günümüzün “mesaili” çalışma koşulları karşısında geçerliliğini yitirdi. Muğla’da soysal hareketlilik daha çok geçici süre için yaylalara gitme şeklindedir. Muğla merkezde yaz aylarında Karabağlar’a göç edilir. Halk arasında yayla denilen Karabağlar yüksek bir yerde değil, aksine çukurda bir bölgedir. Halk burada kışlıklarını hazırlar. Ayrıca serin kuyuları su dolu doğal bir cennettir. Eski Muğlalının iki evi olurdu, biri Muğla’da, diğeri yayladaki bir yurttaydı, yaz aylarında şehir boşalır, yaylaya taşınırdı. Yazın süngercilik, tütün, pamuk, zeytin, narenciye vb. üretim alanlarında çalışma, denize açılma ya da gündüz gidip, gece dönme şeklinde olmaktadır. Çalışma hayatında en belirgin özellik,

kadınların çalışması ve ev ekonomisine büyük katkıda bulunmasıdır. Muğla yeniliklere açık, uysal bir halka sahiptir. İlde temel sınıfı çiftçiler meydana getirmektedir. Tarımla geçinen halk, çoğunluktur. Çalıştıkları yere bağlı bulunmaktadırlar. Bölgesel etkilerden kendilerini kolay kolay kurtaramamaktadırlar. En ilkel ekonomik geçim araçları ile geçinmek zorundadırlar. Bu bakımdan üretemedikleri şeyleri pazar yerinden satın almaktadırlar. Nüfusun çoğunluğu çiftçi bulunduğundan, esnaf mallarının tüketimi ve çiftçinin hayatı ile doğrudan doğruya ilgilidir. Aile monografilerinde el tezgahı ile çalışan dokumacı ailelerin ekonomik hayatlarındaki değişiklik dikkati çekmektedir. El tezgahı ile dokumacılık önemini yitirmiş bulunmaktadır. Tütün ve zeytincilik, bölge halkının hayatını büyük çapta etkilemektedir. İl merkezinde olsun, ilçe ve köylerde olsun, halk geçimini adı geçen iki temel üretime dayandırmaktadır. Alım satımlar, evlenmeler, geziler, ihtiyaçların karşılanması “tütün” ya da “zeytin mevsimi” dönemlerinde olmaktadır. Nüfus artışları, gayrimenkullerin parçalanmalarını zorunlu kılmakta, toprakları küçültmekte ve ekonomik sarsıntıların meydana gelmesine yol açmaktadır. Kendi imkanlarını beğenmeyip, başka yörelere göç edenler genellikle girişken bir kimliğe sahip olanlardır. Bu ise geride kalanların “kadere razı” bir yaşam benimsemelerine sebep olmuştur. Muğla’da toplumun sosyal ve ahlaki vicdanı objektif için hukuk, ahlak ve sosyal kontrol, son derece kuvvetli ve geneldir. Sosyal vicdanı ve toplumsal yaptırımları izleyen her suç şiddetle cezalandırılır. Daha öncede değinildiği gibi aile tipi pederşahidir. Erkeğin üstünlüğüne dayanmaktadır. Kadın, ekonomik hayatta yükün çoğunu omuzlamaktadır. Köyde kentte olsun halk, ekonomik imkanlara kavuşunca uygun bir hayatın bütün gereklerini, en kolay, en çabuk ve rahat olarak yerine getirmektedir. Giyim kuşamda, eğlencesiyle, sanat dallarında gösterdiği ilgi ile Muğla’lı halk, modern bir hayata kendisini hızla uydurabilmektedir .

Yayla ile Muğla arasındaki ulaşımın bugünkü motorlu araçlarla sağlanan çabukluğunun yaşanmadığı eski yıllarda, halkla beraber pek çok esnaf ve zanaatkar da işyerini yaylaya taşırdı. Ticaret ve zanaat hizmeti, Muğlalılara kışın kentte yazın yaylada verilirdi. Bunlar, yayla kahvelerinin etrafında sıralanan, tek katlı, kırma kiremit çatılı, taş örme küçük işyerlerinde mesleklerini sürdürerek, yaylaya “yazlık bir şehir” özelliği verirlerdi. Bugün bir

çok kahvenin yanında bu dükkanlar durmakta, ancak, depo–samanlık vb. amaçlarla kullanılmaktadır¹².

Koruma imar planında geleneksel kent dokusu içerisinde özgün bir konum gösteren ve sivil mimarlık örnekleriyle bütünleşmiş bir çevreyi oluşturan bazı eski sokaklar, bugün özel işaretlerle taranarak, fiziki yapısı korunacak “tescilli sokaklar” olarak ayrılmıştır. Bu sokakların tümü “korunmaya değer” bir silüete sahiplerse de çağdaş yaşamın ulaşım koşullarına bugün cevap veremediklerinden tamamının korunması mümkün olmamış, ancak son derece karakteristik olanlar ve ulaşım ağı içinde bir engel durumunda bulunmayanlar “resmen” koruma altına alınabilmişlerdir (Ekinci, 1985). Yayla’daki yeni yapılaşmalar, bugün için herhangi bir yasal önlem olmamasına rağmen, büyük ölçüde geleneksel karaktere uygun olarak sürmektedir. Bu olumlu gelişmede, belediyenin yönlendirici çabaları yanında, Muğla’daki mimarların da “yayla projelerine” özen göstermelerinin büyük payı bulunmaktadır. Ancak, ortada henüz “disiplini sağlayıcı” bir önlem olmadığı için, yaylada karakteri bozucu inşaatların yapılmasını da uzun süre önlemek mümkün değildir. Bugün yaylada çok azda olsa, bazı betonarme – düz damlı – geniş – pencereci briket duvarlı kötü yapılar ortaya çıkmış durumdadır.

Kentsel sit alanındaki dokunun günümüze kadar “yaşayarak” gelmesinde en önemli faktörlerden biri, geleneksel fiziki çevrenin süregelen sosyal yaşantının birçok gereksinimine cevap verebilir şekilde korunmasıdır. Bölgedeki, azda olsa, bozulma – yozlaşma belirtileri ise, sivil mimarlık örneği durumundaki evlerin bugünkü “modern aile yaşantısına” uygun olmaması yanında, bu evlerin yoğun olarak bulunduğu semtlere “motorlu taşıt ulaşımının” sağlanamaması ile ortaya çıkmıştır¹³.

Muğla’da güzergahlar kent merkezindeki dini ve ticari odaklara bağlanacak şekilde bir ağ oluşturmuşsa da topoğrafyaya uygun ve eşyükseltiyle paralel istikametler tercih edilmiştir. Böylece “Asar” eteklerinden aşağıya doğru kıvrılı kıvrılı inen ve pekçok yerde birbirlerine yatay olarak bağlanan sokaklarla, eskinin hayvan ve insan gücüne bağlı taşımacılığını daha da zorlaştıracak çok dik meyilliler ortaya çıkmamıştır. Sokağa cephesi olmayan mülkiyetlere, bunu

¹² Ekinci O., *Yaşayan Muğla*, 1985, İstanbul.

¹³ Ekinci O., *Yaşayan Muğla*, 1985, İstanbul.

sağlamak için, komşu mülkiyetler dar geçiş şeritleri bırakmışlar, böylece “çıkamaz sokaklar” doğmuştur. Muğla’da oldukça fazla olan bu çıkamazlar, meyilli bazı yerlerde “merdivenli sokak” haline dönüşmüşlerdir. Genişlikleri 1.5 m ve 3 m’dir. Ulaştıkları mülkiyetin sahibi olan ailelerin isimleriyle anılırlar.

Sokaklar dardır. Birçok yerde 2 m’nin altına düşer. Kentsel sitin geçmişteki ana ulaşım arterlerini oluşturan bazı yollarda dahi 3.5 – 4 m’den daha geniş kısımlar yoktur. Son yıllarda, belediye ile sit sakinleri arasındaki bir dayanışmayla, yolların çok daraldığı yerlerde mülkiyetlerin sınırlarından bir miktar “bedelsiz” olarak yola verilmiş, böylece kavşaklar “araba dönebilecek” kadar genişletilebilmiştir¹³.

Muğla evlerini bütünleştiren sokaklardır. Sokaklar ulaşımı sağlama göreviyle birlikte, çocukların oyun alanlarıdır. Ayrıca yüksek avlu duvarlarının gölgelediği dar sokaklar, kadınların sıcak havalarda oturdukları mekan görevinde de bulunurlar. Sokaklar topografyaya uygun zengin perspektifler verirler. Kuzulu kapı, sokağa çıkıntı yapan ocaklar, avlu duvarlarının üzerinden sarkan çeşit çeşit çiçekler, özel bir görünümü olan bacalar, ocak çıkıntısının iki yanında görülen dar pencereler, zaman zaman sokağa sarkan kapalı ve açık çıkmalar, saçaklar, Arnavut kaldırımları sokağı oluştururlar. Sokağı oluşturan bu elemanlar günümüzde bozulmaları sonucu, sokak görünümü özgünlüğünü yitirmeye başlamıştır. Bu nedenle bu sokak elemanlarının, tekrar tek tek orijinal şekline çevirmeleri gerekmektedir¹⁴.

Muğla evini, bölge evlerinden ayıran önemli bir özelliği bacasıdır. Bu yüzyılın başına kadar Muğla evleri tamamen “toprak damlı”ydı. Hatta 1940’lara kadar birçok evin toprak damlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle Muğla bacasının ortaya çıkışı Alaturka kiremitli çatılara dayanmaktadır. Geçen yüzyılın sonunda, bu yüzyılın başlarında görülmeye başlayan Alaturka kiremitli çatılar, beraberinde Muğla bacasını da getirmiştir¹⁴.

Muğla evinin plan tipi gereği, açık sofalar hemen hemen her evde görülmektedir. Açık sofaların bir kısmı camekanla kapatılmış durumdadır. Ancak, bu uygulamaların daha önceden yapılmış olanları, “sürme pencere”

¹⁴ Aladağ E., *Muğla Evi (Muğla’daki Geleneksel Konutların Sıhhileştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma)*, Hamle Matbaacılık, 1991, Muğla

görünümündedir. Bu sistem de, yapının görünümüne aykırı düşmeyen bir sonuç vermiştir.

Fakat daha yakın dönemlerde yapılmış camekanlar, geniş pencere sistemli, çift kanatlı pencere biçimindedir. Bu sistem ise yapının görünümüne aykırı düşmüştür. Açık sofaların camekanla kapatılmasının birçok nedeni vardır: Dış hava koşullarının açık sofayı kullanılmaz duruma getirmesi, açık sofanın kapatılma gereğinin en önemli nedenidir. Çünkü odalara ulaşım, sofalarla gerçekleştiği ve sirkülasyon alanları olduğu için, bu bölümün dış koşullara kapalı olması gerekmektedir. Bu nedenle bu evrelerin kullanılır olması için, açık sofaların kapatılması gerekmektedir¹⁴.

4.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kültür mirasımızın mimariye ve şehirciliğe yansıyan birçok yönünü birlikte bünyesinde taşıyan yapı gruplarının meydan, sokak vb. faktörleriyle birlikte oluşturdukları yerleşme karakterlerinin korunması, bir anlamda da ‘yaşatılması’ yolunda kararlar üretilmekte, ‘kentsel sit alanları’ tespit edilmektedir¹³.

Bu bölgelerdeki imar faaliyeti, Muğla’nın kendine özgü şehir ve konut karakterini bozmadan sürdürülmelidir. Yeni yapılacak olan binalar, bu karaktere uygun olarak biçimlenmelidir. Kiremit çatılı, beyaz duvarlı, avlulu evlerin arasından beton yığınları yükselmemeli, böylece kentin doğal ve tarihsel görünümü bozulmamalıdır¹⁵.

Muğla’da sit bölgesi içerisinde toplam 178 adet ev ‘aynen korunmak üzere’ tescil edilmiştir. Bu tescilli evler tahrip edilmemeli, günümüzün yaşam koşullarına cevap verecek şekilde tamirat ve tadilat yapılmalıdır. Söz konusu evlere yapılacak müdahalelerde tek koşul dış görünümün bozulmamasıdır. Sit bölgesi içerisinde Muğla sivil mimarisinin bütün özelliklerini taşıyan eski evlerden en karakteristik olanları bölge içinde birer anıt gibi kalmalı, gelecek kuşaklara geçmişin mimari mirası bırakılmalıdır¹⁶.

Sanatın kökeninde, insanın doğayla sürdürdüğü yaşam mücadelesinde ortaya çıkan türlü gereksinimleri yatar. Resim sanatının hatta bazılarına göre de yazı sanatının temelini oluşturan tarih öncesi devirlere ait mağara duvarlarındaki

¹⁵ Ekinci O., *Yangın ve Tarihi Evler*, İlkadım Gazetesi, 28.07.1980, Muğla.

¹⁶ Ekinci O., *Elektrik Yaylayı Ağaçsız Bırakabilir*, İlkadım Gazetesi, 09.11.1981, Muğla.

resimler, o dönem insanının örneğin bir avlanma olayını diğer insanlara bildirmek ve böylece güç birliğine davet etmek ihtiyacından doğmuştur. İnsanın doğaya karşı verdiği yaşama kaygısının sanat ürünleri ortaya çıkartması olayının en net örneklerini mimarlık ürünleri vermektedir¹⁷.

Mimarlık ‘yapıların biçimlendirilmesi’ olarak tanımlanabilirse de, temelinde yapıyla birlikte o yapıyı ortaya çıkartan ‘yaşam tarzı’nı da içermektedir. Mimarlığın hedefi ve anlamı, tek başına bir yapı biçimi yaratmak değil, daha da ağırlıklı olarak, belli sosyal ilişkiler içerisinde yaşayan insanların, bu ilişkilerine uygun fiziksel çevrelerini oluşturmak ve hatta daha ileri gidilerek, yeni fiziksel çevreyle, yeni sosyal ilişkilerin yaratılmasına katkıda bulunmaktadır¹⁸.

Muğla il merkezi ülkemizin eski ve güzel bir yerleşme bölgesi olarak gerek eski eserleri, gerek eski sivil mimarlık örneklerinin yoğun ve bozulmamış bulunması nedeniyle bütünü ile korunması gerekli sit sahası olarak tescil edilmesi gerekmektedir¹⁸.

Anıtsal değer taşıyan mimarlık ürünlerini, eserlerini korumak için, o eserleri ‘oldukları gibi’ orijinal şekilleriyle muhafaza edebilmek ve yıpranmalarını sağlamak yeterli ve mümkün olabilmektedir. Muğla veya diğer sit alanı kabul edilmiş ve koruma uygulamasına alınmış yerleşmelerde bir eski ev ‘aynen korunurken’ o evde müzelik eşyalar değil, elli sene öncesinin insanları da değil, bugünün sosyal ilişkileri içinde yaşayan insanlardır. O halde bu insanların, eski evlerini koruyabilmeleri için, geleneksel (eski) yaşam tarzlarını da korumaları gerekmektedir. Aksi halde o evi ‘olduğu gibi’ korumaları olanaksızdır. Çünkü ev tiplerini yaratan etkenlerin başında yaşam tarzı ve sosyal ilişkiler gelir.

Dünya değiştiğine göre, yaşam değiştiğine göre, insanlar arasındaki üretim ve tüketim ilişkileri değiştiğine göre, ‘değişen insanların’ yaşadıkları evlerin aynen eskisi gibi kalmasını savunmak, her şeyden önce eşyanın tabiatına aykırıdır. Geleneksel Türk mimarisini çağdaş yaşama uyarlamak ve bunu yaparken de gelenekselin eşsiz deneyleriyle doğmuş uygulamalarına sahip çıkmak gerekir. Mesela bir eski baca tipini korumak. Ama sadece şekil açısından değil, Muğla ikliminde en verimli baca tipi olmasından ötürü

¹⁷ Ekinci O., *Tam Ortasındayız*, Devrim Gazetesi, 01.01.1981, Muğla.

¹⁸ Ekinci O., *Yaşayan Muğla*, 1985, İstanbul.

korumak. Beyaz badanayı, saçaklı, kiremit çatıları, avlulu ev nizamını da benzer nedenlerle sürdürmek¹⁸.

Geleneksel mimari zenginliğimizi korurken tutucu olmamalıyız. Şayet eski evlerimizi koruma görevini, yani ulusal bir görevi sadece o evlerde yaşayanlara yüklemişsek, birde onların değişen yaşam tarzlarında durağan bir mimari çevre içine takışıp kalmalarına neden olmamalıyız¹⁸.

Geleneksel halk mimarimizin güzel örneklerinin korunması son derece yerinde bir çabadır. Sit bölgesi içinde kalan mülkler, durumlarına göre farklı koruma kararları altındadır. Bunları üç grupta toplayabiliriz:

- Korunacak olan mülk , ‘eski eser’ kabul edilmiş bir tescilli ev ise bu ev sadece restore edilebilir. Yani dış görünüşü aynı kalmak, içinde ise bugünün ihtiyaçlarına dönük değişiklikler yapmak kaydıyla tamir edilebilir.
- Korunacak olan mülk, üzerinde eski bir evin yer aldığı, ancak bu evin ‘eski eser’ kabul edilmediği bir arsa durumunda ise, söz konusu ev istenirse yıkılıp yerine eski evlere benzer görünüşte yeni bir bina yapılıyor, istenirse de yine aynı şartlarda tamir edilebiliyor.
- Korunacak olan mülk boş bir arsa ise bu arsada yine eski Muğla evlerine benzer biçimde yeni bir bina yapılabilir¹⁹.

Muğla, eski mimarinin korunması için, yasalara dayalı kararların alınmış olduğu bir kenttir. Ancak dev gibi Trafo binalarını güzel bir tablo üzerine çakılan çiviler gibi sağa sola inşa etmek yanlışır. Hele, tellerin geçeceği yerlere rastlayan yayladaki ağaçları kesme hazırlığına geçme ise, tam anlamıyla bir cinayettir. Yayla demek ağaç demektir. Eğer, elektrik, yüzlerce ağacın kesilmesi pahasına yaylaya girecekse, artık orası yayla olmayacaktır. Elektriği olan, ağacı az tarlalar yığını olacaktır. Kuşkusuz, bu endişenin karşılığı elektrikten vazgeçmek olamaz. Bunu savunmak, uygarlığın nimetlerinin yanlış kullanılmasını meşrulaştırmak olur. Yaylaya elektriği yeraltı tesisleriyle sokmak teknik olarak mümkündür. Ancak ‘pahalı’ bir çözüm olduğundan uygulanması

¹⁹ Ekinci O., *Muğla Sit’ini Korumada Yeni Bir Olanak*, Yeni Muğla Gazetesi, 07.04.1981, Muğla.

zordur. Oysa ne kadar pahalı olursa olsun, yüzlerce senenin ürünü olan bugünkü yayla güzelliği daha ucuz değildir²⁰.

Yaylada bozulmayı önlemek için, yapılaşmayı tamamen yasaklamak gibi, yaylanın 'yaşayan' karakterini öldürecek, dolayısıyla yaylanın asıl niteliğini ortadan kaldıracak bir önlem almaktan mutlaka kaçınmalı, bir an önce, kendine özgü yapılaşma koşullarını belirleyecek resmi bir çalışmanın ortaya çıkması gerekmektedir.

Muğla'da geleneksel halk mimarisinin, korunması, koruma kararlarından ötürü halkın karşılaştığı kayıpların üzerine gidilmeden ve bu kayıpların karşılığı verilmeden mimari mirasın korunamayacağı, bunun salt fiziki değil aynı zamanda sosyal bir olay olduğu unutulmamalıdır²⁰.

Muğla 'da kentsel sit alanı içinde yol açmak, şehrin gelişme bölgelerinde açılan yollara göre çok daha farklı sorunlar taşımaktadır. En önemlisi, topografyaya uygun hareket ederken doğal dokunun zedelenmemesidir. Çünkü mevcut karakter, yapıların topografya ile uyum içinde yerleşmesi ve sokakların bu uyumu tamamlayan güzergâhlarda yer almasıyla oluşmuştur. Yolun genişletilmesi veya yenisinin açılması, sokak cephelerini oluşturan eski yapı duvarlarının yıkılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum ise, hem hukuksal, hem de maddi yönden kamulaştırma sorunları yarattığı gibi, yıkılan yapı cephelerinin ve avlu duvarlarının daha sonra tekrar ve eski karakteri verecek şekilde inşasını da kapsayan çok yönlü çalışmayı gerektirmektedir²⁰.

Muğla kentsel dokusunun canlılığını hala korumakta olması, Anadolu'nun birçok yerindeki benzer bölgelerin terk edilmişliğine karşılık önemli bir geleneksel yerleşim örneği durumunda olmasına neden olmuştur. Bu nedenle hala canlılığını kaybetmeyen bu yerleşim alanının, yaşanırılığının aktif duruma gelmesi bazı yatırımlarla gerçekleşebilir. Bugün , bu evleri yaşatanlar şu anda içinde oturanlardır. Ancak , son yıllarda dışarıdan gelen ve gelmekte olan 'entelektüeller' sit alanında ev satın alarak 'kendi anlayışlarında' tamirat yapıp, ya zaman zaman gelip kalmaktalar, yada sürekli oturmaktadırlar. Bu durum, yavaş yavaş yaylada da görülmeye başlanmıştır. Bu durumun asıl nedeni: Muğla Merkez İlçenin, Bodrum ,Gökova , Marmaris, Köyceğiz, Fethiye gibi tatil beldelerine , ulaşım açısından , merkez durumda olması ve Muğla merkez ilçenin , turizmin geliştiği, bu ilçelere nazaran daha ekonomik ve rahat bir

²⁰ Ekinci O., *Elektrik Yaylayı Ağaçsız Bırakabilir*, İlkadım Gazetesi, 09.11.1981, Muğla.

yaşam olanağının sahip olmasıdır. Tabi ki bu gerçekler yanında, Muğla kentsel dokusunda ve bu evlerden birinde yaşamak, kişinin ‘nostaljik’ duygularını, tatmin etmesini de sağlamaktadır.

Geleneksel yerleşmelerde yapılan tasarımlar için, tasarım sürecinden önce, yerleşmenin fiziksel ve sosyo-kültürel veri tabanına dayalı bir ön tasarım süreci zorunlu görülmektedir. Bu sürecin en önemli yanı yerleşmenin ‘Kültürel Öz Elemanlarının’ tarihsel süreç içinde irdelenmesi ve yerleşmeye giren ‘Yeni Elemanların’ saptanması olarak kabul edilmektedir. Mimari tasarım süreçlerinde fiziksel çevreye ağırlık veren yaklaşımlar çoğunluktadır. Salt fiziksel çevreye yönelik yaklaşımlar, çevresel devamlılık ve yerleşmenin sosyo-kültürel veri tabanı ile bütünleşme konularında önemli sorunlar çıkarmaktadır. Bu yüzden tasarımcılar özellikle kültüre özgü çevrelerde hem fiziksel hemde sosyo-kültürel çevreyi beraber değerlendirmek zorundadırlar²¹.

Gelişmekte olan ülkelerin geleneksel yerleşmelerinde diğer yörelere koşut olarak son derece hızlı değişen sosyo-kültürel, ekonomik ve politik koşulların bir sonucu olarak, kullanıcıların değerleri, imgeleri, çevresel değerlendirmeleri, çevreden beklenti ve ona kazandırdığı anlamlarda değişmektedir. Bunda kitle haberleşme ve diğer iletişim araçlarının payı çok büyüktür. İletişim süreçlerindeki yapısal bozukluklar kullanıcıyı yeni değer ve normlara sürekli itmekte, tercihler değişmekte bunun sonucunda da kültürel çevre gitgide anlamsızlaşmakta ve olumsuz yönde değişmektedir. Geleneksel yerleşmelerdeki çevresel bozulmanın önlenmesi, eskilerin sağlıklılaştırılması kadar uyumlu yeni dokuların tasarımına bağlıdır .

²¹ Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

5.KAYNAKÇA

Tosun Y., *17. ve 19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı-Türk Şehir Dokuları, Bu Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmalar (Yayınlanmış Doktora Tezi)*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1983, İzmir.

Aladağ E., *Muğla Evi (Muğla'daki Geleneksel Konutların Sıhıleştirilmesi ve Yeniden Değerlendirilmesi Konusunda Bir Araştırma)*, Hamle Matbaacılık, 1991, Muğla

Ekinci O., *Yaşayan Muğla*, 1985, İstanbul.

Ünlü A., *Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması İçin Bir Model, Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1986.

Ekinci O., *Yangın ve Tarihi Evler*, İlkadım Gazetesi, 28.07.1980, Muğla.

Ekinci O., *Elektrik Yaylayı Ağaçsız Bırakabilir*, İlkadım Gazetesi, 09.11.1981, Muğla.

Ekinci O., *Tam Ortasındayız*, Devrim Gazetesi, 01.01.1981, Muğla.

Ekinci O., *Muğla Sit'ini Korumada Yeni Bir Olanak*, Yeni Muğla Gazetesi, 07.04.1981, Muğla.